

УДК:378.4:37.013]:78(043.5)
DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/41-3-38>

Чжан СІНЬЮАНЬ,

orcid.org/0000-0001-6785-7699

аспірантка кафедри музично-інструментальної підготовки

*Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського
(Одеса, Україна) 1010295023@qq.com*

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІАГНОСТИКИ ФОРМУВАННЯ ПРОГНОСТИЧНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розглянуто різні групи прогностичних умінь, які розрізняються за спрямованістю педагогічних завдань: вміння прогнозувати розвиток групи учнів, вміння прогнозувати в цілому розвиток особистості і зокрема окремих її якостей, вміння прогнозувати хід педагогічного процесу. Виявлено специфіку і особливості прояву прогностичних умінь у контексті діяльності вчителя музичного мистецтва. До них віднесено: здатність до відбору музичного репертуару, проектування навчально-художнього матеріалу, розробки різних творчих форм уроків і позакласної роботи; здатність до передбачення рівня емоційного сприйняття музичного твору учнями; здатність до прогнозування результатів художньої взаємодії з учнями у педагогічній діяльності; здатність до емоційних передчувань. Виявлено, що найбільш загальним поняттям, що охоплює всі форми випереджального відображення, є поняття антиципація. У статті антиципація розглядається у контексті двох змістовних аспектів: уміння суб'єкта уявити можливий результат дії або спосіб вирішення проблеми до його здійснення та здатність формувати попередні внутрішньо-слухові уявлення про музичний твір, який має виконуватись.

Розроблено критеріальний апарат, спрямований на виявлення рівня сформованості прогностичних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва, який включає мотиваційно-аналітичний, когнітивно-технологічний і антиципаційно-стратегічний критерії. Особлива увага у статті приділяється визначенню сутності антиципаційно-стратегічного критерію, який включає наступні показники: вміння формувати адекватне первинне музично-художнє уявлення; вміння чути звук не тільки в момент його отримання, але і його продовження або перехід на іншу висоту; ступінь сформованості навички підсвідомої кореляції між передслуханням, що формується, і руховою готовністю до здійснення необхідних ігрових дій рук з метою звукової реалізації цього передслухання.

Також виділено та проаналізовано три рівня сформованості прогностичних умінь залежно від ступеня прояву критеріїв і показників: низький, середній, високий. На кожному рівні сформованості досліджуваних умінь реалізується принцип спадкоємності, який передбачає конструювання змісту навчального матеріалу, а також застосування прийомів діяльності, які вчитель повинен використовувати при організації і реалізації навчального процесу.

У статті процес формування прогностичних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва визначається як сукупність послідовних дій, засобів, спрямованих на оволодіння прогностичними діями здобувачами вищої освіти та розвитком у них здібностей до реалізації цих дій у контексті художньо-музичної діяльності.

Ключові слова: педагогічне передбачення, випереджальне відображення, антиципація, рівні і критерії оцінювання, художньо-музична діяльність, здобувачі вищої освіти.

Zhang XINYUAN,

orcid.org/0000-0001-6785-7699

Graduate Student at the Department of Music and Instrumental Training

*South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynskiy
(Odessa, Ukraine) 1010295023@qq.com*

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF PEDAGOGICAL DIAGNOSTICS OF FORMATION OF FORECAST SKILLS IN FUTURE TEACHERS OF MUSIC ART

The article considers different groups of prognostic skills, which differ in the direction of pedagogical tasks: the ability to predict the development of a group of students, the ability to predict the overall development of the individual and, in particular, his/her individual qualities, the ability to predict the course of the pedagogical process. The specifics and peculiarities of manifestation of prognostic skills in the context of activity of a music art teacher are revealed. These include: ability to select musical repertoire, design educational and artistic material, develop various creative forms of lessons and extracurricular activities; ability to predict the level of emotional perception of a musical work by students; ability to predict results of artistic interaction with students in teaching; ability to have emotional premonitions. It was found that the most common concept, which covers all forms of anticipatory reflection, is the concept of anticipation.

The article considers anticipation in the context of two substantive aspects: the subject's ability to imagine the possible outcome of an action or the way to solve a problem before its implementation, and the ability to form preliminary intra-auditory representations of a piece of music to be performed.

A criterion apparatus aimed at identifying the level of formation of prognostic skills in future music teachers, which includes motivational-analytical, cognitive-technological and anticipatory-strategic criteria, has been developed. Particular attention in the article is paid to defining the essence of the anticipatory-strategic criterion, which includes following indicators: the ability to form an adequate primary musical and artistic performance; the ability to hear the sound not only at the time of its receipt, but also its continuation or transition to another pitch; the degree of formation of the skill of subconscious correlation between the formed pre-hearing and motoric readiness to perform the necessary play actions of hands in order to sound the realization of this pre-hearing.

Also, three levels of formation of prognostic skills, depending on the degree of manifestation of criteria and indicators, are identified and analyzed: low, average, high. At each level of formation of the studied skills, the principle of continuity is realized, which provides for construction of the content of educational material as well as use of techniques that a teacher must use in organization and implementation of the educational process.

In the article the process of formation of prognostic skills in future music teachers is defined as a set of consecutive actions, means which aimed at mastering prognostic actions by higher education students and developing their abilities to implement these actions in the context of art and music activities.

Key words: pedagogical prediction, anticipatory reflection, anticipation, levels and evaluation criteria, artistic and musical activity, applicants for higher education.

Постановка проблеми. Формування нового змісту освіти в Україні, заснованого на формуванні навичок, необхідних для успішної самореалізації особистості учня в суспільстві, визначається професійно-особистісним розвитком майбутніх учителів, уміннями сучасного вчителя брати участь у постановці цілей навчання, вирішувати творчі, практичні, методичні та дослідницькі завдання, здійснювати професійну діяльність на основі постійного аналізу об'єктів педагогічної реальності, виявляти альтернативні шляхи розвитку учнів. У зв'язку з цим, в наш час особливу увагу у контексті системи підготовки майбутніх учителів необхідно приділити розвитку прогностичних умінь. Аналіз сучасних досліджень проблеми особистості показує актуальність і важливість вивчення методики формування і розвитку прогностичних умінь.

Аналіз досліджень. У науковій літературі питання дослідження прогностичних умінь склали положення і точки зору зарубіжних психологів: П. Анохіна, А. Брушлинського, Б. Ломова, Е. Сергієнко, Е. Суркова та ін., які розглядають прогностичну діяльність як об'єктивну властивість психіки, що володіє здатністю до випереджаючого відображення явищ дійсності. Праці відомих педагогів і психологів та сучасних українських вчених спрямовані на дослідження проблеми професійно-педагогічної підготовки майбутнього вчителя-музиканта (В. П. Левітова, В. А. Сластьоніна, Ю. К. Васильєва, Н. В. Кузьміна, П. Р. Скульського, Р. Х. Шакурова, В. П. Симонова, Г. С. Абрамової, В. Н. Харькіна, Ф. Н. Гоноволін, Н. В. Кузьміна, В. К. Розова, В. Д. Шадрикова, С. Г. Вершловського, О. І. Щербакова, Ю. Н. Кулюткіна, Т. С. Поляко-

вої, Г. С. Сухабської, А. А. Бодальова, С. В. Кондратьєва, А. А. Леонтєва, А. В. Петровського, Р. Х. Шакурова та ін.).

Залежно від спрямованості педагогічного завдання прогностичні вміння вчені об'єднують у три групи:

– вміння прогнозувати розвиток групи учнів; динаміку розвитку системи взаємовідносин, зміну статусу окремих учнів у системі взаємин і т. п.;

– вміння прогнозувати в цілому розвиток особистості і зокрема окремих її якостей: почуттів, волі, поведінки, можливих відхилень у розвитку, труднощів у встановленні взаємин з однолітками і т. п.;

– вміння прогнозувати хід педагогічного процесу: утруднення учнів у навчанні та інших видах діяльності; результати застосування тих чи інших методів, прийомів і засобів навчання і виховання і т. п. (Сластенин, Матросов, 1990).

Мета статті. Наша робота спрямована на виявлення критеріїв і показників оцінювання рівнів сформованості прогностичних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва як цілісного явища.

У процесі дослідження використані загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: абстрагування і конкретизація, аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія, – при узагальненні результатів літературного огляду з досліджуваної проблеми, а також з метою виявлення специфіки та особливостей прояву прогностичних умінь у контексті діяльності вчителя музичного мистецтва, обґрунтуванні критеріального апарату та рівнів сформованості зазначених умінь.

Виклад основного матеріалу. Педагогічна майстерність учителя музичного мистецтва безумовно включає перераховані вище три групи

прогностичних умінь, але все ж має свою специфіку та особливості прояву таких умінь. Ці особливості пов'язані з наступним:

- здатність до відбору музичного репертуару, проектування навчально-художнього матеріалу, розробки різних творчих форм уроків і позакласної роботи;
- здатність до передбачення рівня емоційного сприйняття музичного твору учнями;
- здатність до прогнозування результатів художньої взаємодії з учнями у педагогічній діяльності;
- здатність до емоційних передчувань.

Таким чином, прогнозування як випереджаюче відображення дійсності у практичній діяльності вчителя музичного мистецтва проявляється в різних формах: передчуття, передбачення, пророкування і т. п. Спробуємо розглянути ці поняття з метою виділення їх змістовних складових у контексті саме виконавської діяльності студентів-музикантів. Вищевказані поняття (прогнозування, передбачення, вгадування, пророкування) представлені в Новому тлумачному словнику української мови як синоніми слова антиципація (Яременко, Сліпушко, 2008).

Так само аналіз психолого-педагогічної літератури показав, що найбільш загальним поняттям, що охоплює всі форми випереджального відображення, є поняття антиципація. В основі розуміння цього терміну лежать ідеї, розроблені Б. Ф. Ломовим, про здатність суб'єкта «діяти і приймати рішення з певним часово-просторовим попередженням щодо очікуваних подій» (Ломов, 1980: 188).

Великий інтерес у питаннях дослідження антиципації склали положення вітчизняних і зарубіжних психологів: П. Анохіна, А. Брушлинського, Б. Алфімова, В. Н. Артемова, Н. Є. Тимошко, Г. В. Рибалки, В. В. Ломова, Е. Сергієнко, Е. Суркова та ін., які розглядають антиципацію як об'єктивну властивість психіки, що володіє здатністю до випереджаючого відображення явищ дійсності. Часто в психологічній літературі антиципація позначається як «екстраполяція», «ймовірне прогнозування», «передбачення», «прогнозування», «інтуїція» та ін. Усі ці феномени відображають або рівні антиципації, або форми її прояву.

Так, Б. Г. Ананьїв трактує антиципацію як властивості або ресурс особистості, С. Л. Рубінштейн, В. Н. Мясищев – як передбачення розумової діяльності, Л. С. Виготський сполучає це поняття з категорією «фантазія», а К. А. Абульханова-Славська – з «екстраполяцією себе у майбутнє»

(Ананьїв, 1980), (Рубінштейн, 2000), (Мясищев, 2003), (Виготський, 1982), (Абульханова-Славська, 2016).

Важливо сказати, що в науковій літературі «антиципація» розглядається у контексті двох змістовних аспектів. У першому з них передбачення розглядається як здатність суб'єкта уявити можливий результат дії або спосіб вирішення проблеми до його здійснення. Інший аспект антиципації пов'язується зі «здатністю організму підготуватися до реакції на будь-яку подію до її настання, що забезпечується механізмом акцептора результатів дії» (Анохін, 1975: 312) або «образу потрібного майбутнього» (Бернштейн, 1990: 111).

В роботі по виявленню рівня сформованості прогностичних умінь ми виходили з розуміння категорії «вміння» А. Захаровим, І. А. Зязюном, В. Олійником, В. А. Семиченко, С. О. Сисоевою як складного психологічного утворення, що об'єднує розумові процеси, знання та навички з діями, які забезпечують успіх у педагогічній роботі (Захаров, 2010), (Зязюн, 2001), (Олійник, 2009), (Семиченко, 2001), (Сисоева, 2000).

Виходячи з цього, прогностичні вміння майбутнього вчителя музичного мистецтва ми визначаємо як можливість здійснювати дії, спрямовані на отримання педагогічного прогнозу, а також формувати попередні внутрішньо-слухові уявлення про музичний твір, який має виконуватись.

Враховуючи вищевикладене критеріальний апарат, спрямований на виявлення рівня сформованості прогностичних умінь у майбутніх вчителів музичного мистецтва разом з мотиваційно-аналітичним (наявність мотиву до оволодіння прогностичними вміннями, усвідомлення значущості прогностичних умінь у структурі професійної діяльності вчителя музичного мистецтва, ступінь прагнення до усвідомленості проектування своїх дій), когнітивно-технологічним (ступінь доцільності застосовуваних дій, спрямованих на розпізнавання відповідних реакцій, намірів учнів як партнерів по творчому процесу; ступінь прогнозування художнього результату, ступінь усвідомленості виконуваних дій і успішності транспозиції набуття навичок в аналогічних ситуаціях) вважаємо за доцільне ввести антиципаційно-стратегічний критерій, який ми пов'язуємо з виконавсько-інструментальною діяльністю здобувача вищої освіти (Коробова, 2011).

Антиципаційно-стратегічний критерій включає в себе наступні показники:

- вміння формувати адекватне первинне музично-художнє уявлення (внутрішнє уявлення

про необхідний звук, динаміку фрази або задум композитора у процесі виконання);

– вміння чути звук не тільки в момент його отримання, але і його продовження або перехід на іншу висоту;

– ступінь сформованості навички підсвідомої кореляції між передслуханням, що формується, і руховою готовністю до здійснення необхідних ігрових дій рук з метою звукової реалізації цього передслухання. У музичній педагогіці таке явище вчені (С. Савшинский, Ф. Куперен, А. Нестман) називають: «рука, що чує і говорить», «локальна пам'ять рук», відчуття «кінчиків пальців».

Формування прогностичних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає проходження останніми певних етапів. Оцінювання етапів становлення досліджуваних умінь відбувається відповідно до визначених рівнями сформованості у студентів-музикантів прогностичних умінь. Виділення рівнів сформованості досліджуваних нами умінь здійснювалося на підставі наступних положень В. С. Ільїна і С. Л. Рубінштейна:

– змінювана структура представляє досліджувану якість зі сторони поетапного виникнення і розвитку критеріїв властивостей особистості як цілісної системи, тобто трансформації стану від одного до іншого;

– попередній етап являє собою підготовчий щабель до наступного етапу, нижчий рівень при цьому не залежить від вищого, формування більш високого рівня неможливо без засвоєння попереднього (Ільїн, 2014), (Рубінштейн, 2000).

Результати дослідження дозволили нам виділити три рівня сформованості прогностичних умінь залежно від ступеня прояву критеріїв і показників: низький, середній, високий. На кожному рівні сформованості досліджуваних умінь має реалізовуватись «принцип спадкоємності», який передбачає не тільки конструювання змісту навчального матеріалу, а й використання вчителем прийомів діяльності, які сприяють підвищенню якості організації і реалізації навчального процесу.

Так, наприклад, середній рівень включає в себе частково низький рівень і, в той же час, є основою формування прогностичних умінь на високому рівні. Характеристика зазначених рівнів зводиться до наступного.

Низький рівень сформованості прогностичних умінь характеризується слабо вираженою зовнішньою мотивацією до оволодіння прогностичними вміннями, неусвідомленістю значущості прогностичних умінь у структурі професійної

діяльності вчителя музичного мистецтва, а також байдужістю до проектування здобувачем своїх дій. Прогностична діяльність таким здобувачем не усвідомлюється як цінність, внаслідок цього відсутні прагнення до самоосвіти та самовдосконалення в області проектувальної діяльності, а також установки на її здійснення. Як наслідок, такі установки не дозволяють студенту здійснити адекватну оцінку, аналіз, контроль і прогнозування власної діяльності. Студенти з низьким рівнем сформованості прогностичних умінь відчують дискомфорт при встановленні діалогового спілкування і не здатні створювати творчу атмосферу в процесі педагогічної діяльності. На цьому рівні студент не усвідомлює доцільності застосування дій, спрямованих на розпізнавання відповідних реакцій намірів як учнів, так і партнерів по творчому процесу. На низькому рівні сформованості прогностичних умінь студент не вміє формувати адекватне первинне музично-художнє уявлення, чує звук тільки у момент його отримання. Ступінь сформованості навичок підсвідомої кореляції між передслуханням, що формується, і руховою готовністю до здійснення необхідних ігрових дій рук є дуже низькою.

Середній рівень сформованості прогностичних умінь характеризується розумінням значущості і ролі прогностичної діяльності у професійно-педагогічній діяльності, при цьому потреба участі у проектувальній діяльності, а також інтерес до неї є нестійкими. Прогностична діяльність як професійна цінність таким студентом усвідомлюється частково, інтерес до самоосвіти та самовдосконалення в цій області ситуативний, установка на здійснення проектувально-аналітичної діяльності є частковою. Здобувач вищої освіти на цьому рівні знає теоретичні основи організації та здійснення прогностичної діяльності, має загальне уявлення про проектувальні технології. У студента сформовані основні прогностичні вміння, що дозволяє йому здійснювати випереджаючо-аналітичну діяльність лише під зовнішнім керівництвом. При цьому технологіями прогностичної діяльності такий здобувач вищої освіти володіє слабо, в цілому демонструє середній рівень діалогового спілкування. На середньому рівні сформованості прогностичних умінь студент вміє формувати адекватне первинне музично-художнє уявлення лише за допомогою викладача. Навичка підсвідомої кореляції між передслуханням, що формується, і руховою готовністю до здійснення необхідних ігрових дій рук проявляється частково.

Високий рівень сформованості прогностичних умінь дозволяє дійти висновку, що даній групі сту-

дентів притаманні: стійка внутрішня мотивація професійно-педагогічної діяльності, усвідомлення значущості прогностичної діяльності як умови успіху в професійно-педагогічній діяльності, сформована потреба в оволодінні технологіями прогностичної діяльності. Проектувальна діяльність усвідомлюється студентом як професійна цінність, і, як наслідок, є яскраво вираженим прагненням до самоосвіти та самовдосконалення в цій області. Здобувач вищої освіти знає теоретичні та технологічні основи проектувальної діяльності, основи її організації та управління, володіє технологіями прогнозування, здатний самостійно здійснювати продуктивну діяльність, використовувати проектно-технологічні вміння в нових ситуаціях. При цьому він демонструє адекватну самооцінку рівня сформованості прогностичних умінь, володіє способами самоаналізу і самоконтролю, а також методикою прогнозування власної проектно-діяльності. На високому рівні сформованості прогностичних умінь студент чітко усвідомлює доцільність застосовуваних дій, спрямованих на розпізнавання відповідних реакцій, намірів учнів як партнерів по творчому процесу; проявляє високий рівень умінь прогнозування художнього результату. Здобувач успішно здійснює транспозиції набутих навичок в аналогічних ситуаціях, демонструє адекватне вну-

трішне уявлення про необхідний звук, динаміку фрази або задум композитора у процесі виконання. Сформованість навичку підсвідомої кореляції між передслуханням, що формується, і руховою готовністю до здійснення необхідних ігрових дій рук досягає високого рівня.

Висновки. Наприкінці роботи над розробкою критеріально-рівневої шкали оцінювання стану сформованості прогностичних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва можна зробити такі висновки:

Формування прогностичних умінь у майбутніх учителів музичного мистецтва – процес взаємодії між оволодінням прогностичними діями майбутніми учителями музичного мистецтва і розвитком у останніх здібностей до реалізації вказаних дій у контексті художньо-музичної діяльності.

Критеріальний апарат, спрямований на виявлення рівня сформованості прогностичних умінь у майбутніх вчителів музичного мистецтва, розроблений виходячи з прояву структурних компонентів прогностичних умінь і включає мотиваційно-аналітичний, когнітивно-технологічний і антиципаційно-стратегічний критерії. Застосування виділених нами критеріїв дозволяє діагностувати рівень сформованості прогностичних умінь студентів як цілісного явища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абульханова К. А. Мировоззренческий смысл и значение категории субъекта. *Вестник Красноярского государственного педагогического университета им. В. П. Астафьева*. 2016. № 4 (38). С. 162–168.
2. Алфимов В. Н., Артемов Н. Е., Тимошко Г. В. Творческая личность старшеклассника : модель и развитие. Киев; Донецк, 1993. 64 с.
3. Анянцев Б. Г. Избранные психологические труды / ред.: А. А. Бодалева, Б. Ф. Ломова, Н. В. Кузьминой. Москва : Педагогика, 1980. Т. 2. 287 с.
4. Анохин П. К. Очерки по физиологии функциональных систем. Москва : Медицина, 1975. 477 с.
5. Бернштейн Н. А. Физиология движений и активность. Москва : Наука, 1990. 496 с.
6. Бондар В. І., Севастюк М. С. Педагогічне прогнозування як процес формування прогностичних умінь учителя початкової школи : навч.-метод. посіб. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2000. 60 с.
7. Васильева И. В. Интуитивность как фактор деятельности следователя : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.03. Санкт-Петербург, 2006. 140 с.
8. Выготский Л. С. *Сознание как проблема психологии поведения* : собрание сочинений. Москва : Просвещение, 1982. Т. 1. С. 245–202.
9. Деркач А. А. Роль организационной среды в становлении личности профессионала. *Акмеология*. 2011. №3. С. 5–12.
10. Захаров А. В. Диагностика сформированности прогностических умений студентов педагогического вуза. *Сибирский педагогический журнал*. 2010. №3. С. 65–70.
11. Зязюн І. А. Неперервна освіта як основа соціального поступу. *Неперервна професійна освіта : теорія і практика* : збірник наукових праць : у 2 ч. / за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. Київ, 2001. Ч. 1. С. 15–23.
12. Ильин В. С. Проблемы теории педагогических систем с позиций целостного подхода. *Известия ВГПУ*. 2014. № 9 (94). С. 43–48.
13. Коробова О. Я. Антиципация в структуре художественно-творческой деятельности концертмейстера : автореф. дис. ... канд. искусствоведения : 07.00.00. Саратов, 2011. 24 с.
14. Крисюк-Севастюк М. С. Педагогічне прогнозування як засіб підвищення професійної підготовки майбутніх вчителів. *Наукові записки* : матеріали звітної-наукової конференції викладачів Українського державного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова за 1993 р. Київ, 1994. С. 185–187.
15. Ломов Б. Ф., Сурков Е. Н. Антиципация в структуре деятельности. Москва : Наука, 1980. 279 с.

16. Мясищев В. Н. Психология отношений / ред. А. А. Бодалев. Москва : Московский психолого-социальный институт; Воронеж : НПО «МОДЭК», 2003. 400 с.
17. Новый тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад.: В. Яременко, О. Сліпущко. 2-ге вид., виправлене. Київ : Аконт, 2008. 2714 с.
18. Олійник В. Проблеми та шляхи розвитку системи післядипломної педагогічної освіти України в сучасному полікультурному суспільстві. *Вища освіта України*. 2009. № 4. С. 24–34.
19. Педагогика : учебное пособие для студентов высших педагогических учебных заведений / ред. В. А. Сластенин. Москва : Академия, 2013. 576 с.
20. Принцип преемственности обучения. Сервис Автор 24. 2012–2021. URL : https://spravochnik.ru/pedagogika/principu_obucheniya/princip_preeemstvennosti_obucheniya/
21. Резнік С. М. Критерії оцінки рівня розвитку умінь та навичок студентів. *Науковий вісник Миколаївського державного університету* : зб. наук. праць / за заг. ред. В. Д. Будака, О. М. Пехоти. Миколаїв : МДУ, 2008. Т. 2. С. 160–166.
22. Рибалка В. В. Особистісний підхід у профільному навчанні старшокласників : монографія. Київ : Деміур, ІПППО АПН України, 1998. 160 с.
23. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб : Питер, 2000. 712 с.
24. Севастюк М. С. Формування прогностичних умінь у майбутніх учителів початкових класів у процесі теоретичного навчання і практичної підготовки. *Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики* : збірник наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2000. Вип. 4. С. 185–190.
25. Семиченко В. А. Психологічні аспекти професійної підготовки і післядипломної освіти педагогічних кадрів. *Післядипломна освіта в Україні*. 2001. № 1. С. 54–56.
26. Сисоєва С. О. Проблема формування особистості, здатної до творчої самореалізації. *Педагогіка*: зб. наук. праць. Миколаїв. 2000. Т. 7 : Педагогіка. С. 13–19.
27. Сластенин В. А., Матросов В. Л. Новой школе – нового учителя. *Педагогическое образование*. 1990. № 1. С. 11.

REFERENCES

1. Abulkhanova K. A. Mirovozzrencheskiy smysl i znachenie kategorii sub'ekta. [Worldview meaning and meaning of the category of the subject]. *Vestnik Krasnoyarskogo gosudarstvennogo pedagogicheskogo universiteta im. V. P. Astafeva*, 2016, Nr 4 (38), pp. 162–168. [in Russian].
2. Alfimov V. N., Artemov N. E., Timoshko G. V. Tvorcheskaya lichnost starsheklassnika : model i razvitiye : nauchnoe izdanie. [The creative personality of a high school student : model and development]. Kiev; Donetsk, 1993, 64 p. [in Russian].
3. Anan'ev B. G. Izbrannyye psichologicheskie trudy : v 2 t. [Selected psychological works] / red. A. A. Bodalev, B. F. Lomov, N. V. Kuzmina. Moskva : Pedagogika, 1980, T. 2, 287 p. [in Russian].
4. Anohin P. K. Ocherki po fiziologii funktsionalnykh sistem. [Essays on the physiology of functional systems]. Moskva : Meditsina, 1975, 477 p. [in Russian].
5. Bernshteyn N. A. Fiziologiya dvizheniy i aktivnost. [Physiology of movement and activity]. Moskva : Nauka, 1990, 496 p. [in Russian].
6. Bondar V. I., Sevastiuk M. S. Pedagogichne prohnouzuvannya yak protses formuvannya prohnostychnykh umin uchyteliv nachatkovoi shkoly : navch.-metod. posibnyk. [Pedagogical forecasting as a process of formation of prognostic skills of a primary school teacher]. Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova, 2000, 60 p. [in Ukrainian].
7. Derkach A. A. Rol organizatsionnoy sredy v stanovlenii lichnosti professionala. [The role of the organizational environment in the formation of the personality of a professional]. *Akmeologiya*, 2011, Nr 3, pp. 5–12. [in Russian].
8. Ilin V. S. Problemy teorii pedagogicheskikh sistem s pozitsiy tselostnogo podhoda. [Problems of the theory of pedagogical systems from the standpoint of a holistic approach]. *Izvestiya VGPU*, 2014, Nr 9 (94), pp. 43–48. [in Russian].
9. Korobova O. Ya. Antitsipatsiya v strukture hudozhestvenno-tvorcheskoy deyatel'nosti kontsertmeystera : candidate's thesis. [Anticipation in the structure of the artistic and creative activity of the accompanist]. Saratov, 2011, 24 p. [in Russian].
10. Krysiuk-Sevastiuk M. S. Pedagogichne prohnouzuvannya yak zasib pidvyschennia profesiinoi pidgotovky maibutnikh vchyteliv. [Pedagogical forecasting as a means of improving the professional training of future teachers]. *Naukovi zapysky : materialy zvitno-naukovoї konferentsii vykladachiv Ukrain'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova za 1993 r.* Kyiv : UDPU, 1994, pp. 185–187. [in Ukrainian].
11. Lomov B. F., Surkov E. N. Antitsipatsiya v strukture deyatel'nosti. [Anticipation in the structure of activity]. Moskva : Nauka, 1980, 279 p. [in Russian].
12. Myasishev V. N. Psihologiya otnosheniy. [Relationship psychology] / pod red. A. A. Bodaleva. Moskva : Moskovskiy psichologo-sotsialnyy institut; Voronezh : NPO «MODEK», 2003, 400 p. [in Russian].
13. Novyy tлумачnyi slovnyk ukraїnskoi movy : u 3 t. [New explanatory dictionary of the Ukrainian language] / uklad.: V. Yaremenko, O. Slipushko. 2-he vyd., vypravlene. Kyiv : Akont, 2008, 2714 p. [in Ukrainian].
14. Oliinyk V. Problemy ta shliakhy rozvytku systemy pislidyplomnoi pedahohichnoi osvity Ukrainy v suchasnomu polikulturnomu suspilstvi. [Problems and ways of development of the system of postgraduate pedagogical education of Ukraine in the modern multicultural society]. *Vyshcha osvita Ukrainy*, 2009, Nr 4, pp. 24–34. [in Ukrainian].
15. Pedagogika : ucheb. posobie dlya stud. vyssh. ped. ucheb. zavedeniy. [Pedagogy] / pod red. V. A. Slastenina. Moskva : Akademiya, 2013, 576 p. [in Russian].

16. Printsip preemstvennosti obucheniya. [The principle of continuity of learning]. Cervis Avtor 24. 2012-2021. https://spravochnick.ru/pedagogika/principy_obucheniya/princip_preemstvennosti_obucheniya/ [in Russian].
17. Reznik S. M. Kryterii otsinky rivnia rozvytku umin ta navychok studentiv. [Criteria for assessing the level of development of skills and abilities of students]. Naukovyi visnyk Mykolaivskoho derzhavnogo universytetu : zb. nauk. prats / za zah. red. V. D. Budaka, O. M. Piekhoty. Mykolaiv : MDU, 2008, T. 2, pp. 160–166. [in Ukrainian].
18. Rubinshteyn S. L. Osnovyi obschey psihologii. [Osnovyi obschey psihologii]. SPb : Piter, 2000, 712 p. [in Russian].
19. Rybalka V. V. Osobystisnyi pidkhd u profilnomu navchanni starshoklasnykiv : monohrafiia. [Personal approach in the profile education of high school students]. Kyiv : Demiur, IPPPO APN Ukrainy, 1998, 160 p. [in Ukrainian].
20. Semychenko V. A. Psykholohichni aspekty profesiinoi pidhotovky i pislidyplomnoi osvity pedahohichnykh kadriv. [Formation of prognostic skills in future primary school teachers in the process of theoretical training and practical training]. Pislidyplomna osvita v Ukraini, 2001, Nr 1, pp. 54–56. [in Ukrainian].
21. Sevastiuk M. S. Formuvannia prohnostychnykh umin u maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi teoretychnoho navchannia i praktychnoi pidhotovky. [Formuvannia prohnostychnykh umin u maibutnikh uchyteliv pochatkovykh klasiv u protsesi teoretychnoho navchannia i praktychnoi pidhotovky]. Tvorchia osobystist uchytelia : problemy teorii i praktyky : zbirnyk naukovykh prats. Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova, 2000, Vyp. 4, pp. 185–190. [in Ukrainian].
22. Slastenin V. A., Matrosov V. L. Novoy shkole – novogo uchitelya. [A new school - a new teacher]. Pedagogicheskoe obrazovanie, 1990, Nr 1, pp. 11. [in Russian].
23. Sysoieva S. O. Problema formuvannia osobystosti, zdatnoi do tvorchoi samorealizatsii. [The problem of forming a personality capable of creative self-realization]. Pedahohika : zb. nauk. prats. Mykolaiv, 2000, T. 7 : Pedahohika. pp. 13–19. [in Ukrainian].
24. Vasileva I. V. Intuitivnost kak faktor deyatelnosti sledovatelya : candidate's thesis. [Intuitiveness as a factor in the activity of an investigator]. Sankt-Peterburg, 2006, 140 p. [in Russian].
25. Vyigotskiy L. S. Soznanie kak problema psihologii povedeniya : sobranie sochineniy. [Consciousness as a Problem of Behavioral Psychology]. Moskva : Prosveschenie, 1982, T. 1. pp. 245–202. [in Russian].
26. Zaharov A. V. Diagnostika sformirovannosti prognosticheskikh umeniy studentov pedagogicheskogo vuza. [Diagnostics of the formation of prognostic skills of students of a pedagogical university]. Sibirskiy pedagogicheskii zhurnal, 2010, Nr 3, pp. 65–70. [in Russian].
27. Ziaziun I. A. Neperervna osvita yak osnova sotsialnoho postupu. Neperervna profesiina osvita : teoriia i praktyka : zbirnyk naukovykh prats : u 2 ch. [Continuing education as a basis for social progress] / za red. I. A. Ziaziuna, N. H. Nychkalo. Kyiv : Vipol, 2001, Ch. 1, pp. 15–23. [in Ukrainian].